

ІСТОРІЯ ПЕРЕСЕЛЕННЯ З УСТРИКІВ ДОЛЬНИХ

Віра Мельник,

кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Роман Мельник,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії,
музеєзнавства та культурної спадщини
Національного університету «Львівська політехніка»

Серед яскравих проявів тоталітарного режиму були політичний контроль, переслідування, репресії, втручання в особисте життя, а також і операції з переселення проведені на території Західної України. Дослідження даної тематики, а зокрема і окремої території Устриків Дольних є досить цікавим та мало дослідженим. Особливим фактором зацікавлення стало і те що ця операція торкнулася і моєї родини зокрема. Моя бабуся на той час ще семерічна дівчинка разом із сім'єю була переселена на територію Сколівщини.

Ключові слова: тоталітарний режим, переселення, Устрики Дольні, бойки.

Among the brightest manifestations of the totalitarian regime were political control, persecution, repression, intrusion into personal life, as well as operations. The research of this topic, and in particular of the separate territory of the Oysters of the Lower ones, is quite interesting and little researched. A special factor of interest was the fact that this operation also affected my family in particular. At that time, my grandmother, a seven-year-old girl, was moved to the territory of Skolivshchyna together with her family. Officially, on February 15, 1951, the agreement was signed, under which the USSR transferred to Poland parts of the state territory in the Drohobych region of the 480th district. 32,000 fighters were deported from this territory from Western Ukraine. The operation took place in several stages and lasted a total of 126 days. Dilyanky, яку polskyu yryad zaproponyuvav uzyaty v zamin, byla zahidna okolitsya todishnoyi Drohobyt'skoyi oblasti - Nyzhnoystritskyu ta ta chastynu Hyrivskoho Strilkiivskoho rayoniv razom with 97-mA diyuchymy sverdlovynamy i dobovym debetom Nafta 85 ton. This was the last deportation of Ukrainians from their ethnic lands. Till the sklady terytoriyi, yaka pidlyahala pereselennyu opynyvsya povnistyu Nyzhno-Ustrytskyu Rayon, till the yakoho v hodylo 27 rural rad i odne misto three rural rady Strilkiivskoho district ny, a same Bystryanska, Lypetska i Mihnovetska i chotyry rural rady Hyrivskoho district ny Korostenkiuska, Liskyvatenska, Nanovska and Stebnytska.

Keywords: totalitarian regime, resettlement, Oysters Dolny, fights.

Актуальність дослідження полягає у висвітленні маловідомих фактів з періоду переселення, що стосується життя населення.

Метою дослідження є прослідкувати хід подій переселення 1951 року в містечку Устрики Дольні.

Питання переселення 1946-1951 рр. насамперед висвітлені у збірниках документів[3, 4, 17], серед дослідників, що працювали над цією тематикою варто відзначити праці Алфьорова М.[1], Воротнюк Г.[2], Іваник М.[6], Кляшторна Н. [7,8], Ковальова А.Ю. [9], Петречко Д.[12], Пронь Т. [13]. Автори намагалися у своїх дослідженнях показати всю проблематику операції переселення від врегулювання кордонів, інфраструктури, побуту населення до етносоціальних аспектів. Проте, слід відзначити, що це питання ще не є досконало вивчене в літературі.

Офіційно 15 лютого 1951 року було підписано умову, за якою СРСР передавав Польщі ділянку державної території в Дрогобицькій області загальною площею 480 км кв. З цієї території було депортовано 32 тисячі бойків з Західної України. Операція проходила в кілька етапів і загалом тривала 126

днів. Ділянку, яку польський уряд запропонував узяти взамін, була західна околиця тодішньої Дрогобицької області - Нижньоустрицький та частини Хирівського та Стрілківського районів разом із 97-ма діючими свердловинами і добовим дебетом нафти 85 тон[4]. Це була остання депортація українців з їх етнічних земель. До складу території, яка підлягала переселенню опинився повністю Нижньо-Устрицький район, до якого входило 27 сільських рад і одне місто, три сільських ради Стрілківського р-ну, а саме Бистрянська, Липецька і Міхновецька і чотири сільських ради Хирівського р-ну Коростенківська, Ліскуватенська, Нановська і Стебницька [11].

Загалом, якщо проаналізувати, то внаслідок цього обміну було переселено вглиб УРСР 51 тисяча українців з 42 населених пунктів. За часом ця «внутрішньоукраїнська» депортація тривала з травня по жовтень 1951 року. 22 травня 1951 р. газета «Известия» повідомила громадськості офіційні мотиви обміну: «Уряд Польської Республіки звернувся недавно до ряду СРСР з проханням обміняти невелику прикордонну ділянку території Польщі на рівноцінну прикордонну ділянку території СРСР внаслідок економічного тяготіння цих ділянок до суміжних районів СРСР і Польщі. Уряд СРСР погодився з пропозицією Уряду Польської Республіки» [5]. СРСР отримав натомість ділянку в районі міст Кристинопіль, Белз і Угнів, з покладами кам'яного вугілля та залізничної гілкою, яка поєднувала Львів з Володимир-Волинським і Ковелем.

Сторони домовилися не тільки про передачу території, але й про взаємне переміщення населення протягом шести місяців з дня вступу договору в силу. Оскільки Сейм Польської Республіки ратифікував договір 26 травня 1951 р., а Верховна Рада СРСР 31 травня 1951 р. [19], переселення західної субетнічної гілки українців – бойків, які населяли прикордонну ділянку, що перейшла до сусідньої держави, здійснювалося вже з території Польщі. Такою є коротка наукова ретроспектива історії встановлення державного кордону СРСР (УРСР) і Польщі у 1951 р.[13]

Частина виселених з гір українців (мешканців етнічної Західної Бойківщини) було розселено також і в цьому районі, а в новоствореному Бешадському повіті Польщі були поселені також поляки з відданої СРСР території. Перед здачею району Польщі радянська влада провадила інтенсивну вирубку лісів, натомість лісонасадженням ніхто не займався. Українське населення в Бескидах поставили перед фактом, що до осені воно має виїхати: кожному селу повідомляли адресу нового місця проживання, строки і порядок виселення. Багато хто з селян не вірив в переселення. Селяни та міщани до останнього сподівалися залишитися на своїй землі та в своїй рідній хаті. Однак через Хирів та Нижні Устрики в названих роках перевезли майже 100 тисяч українців і лемків, тому недобачати можливості того ж процесу по відношенню до власних сіл було по меншій мірі нерозумно. Спершу на нові місця поїхали бригади молодих будівельників, котрих проводжали цілими селами. Разом з тим в селах ходили агітатори, які переконували, що бойки поїдуть до багатих регіонів, де сало товщиною в 20 см, де все росте, ніби там 230 днів літа; молоді хлопці по поверненні підтвердили, що поля справді великі, повні соняшників, баштанних культур, пшениці. Врожай 1951 р. був на Півдні України рекордним. До складу радянської комісії в Нижніх Устриках, що займалася прийомом і передачею майна на обмінюваних територіях, входив, між іншим як Старший уповноважений і М.Тищенко, знаний з організації виселення українців з Перемищини[13].

На зборах, що відбулися у Будинку культури представники влади повідомили мешканцям м.Устрики Дольні, що переселення відбудеться і його не уникнути. Також, чітко було визначено, що може взяти сім'я при переїзді. В особистих розмовах агітатори не проминали можливості пошепки поділитися почерпнутою інформацією з Центральної України про страшні часи голодоморів, репресій

та геноциду, пережитих східняками. Однак всі розуміли, що виселення не відвернути. Важким було прощання населення зі своїми церквами.

У травні 1951 року Гамілко Іванна (моя бабуся) закінчила 1 клас Устрицької школи, будівля якої збереглася до сьогодні. Її було 7 років. У сім'ї крім неї було п'ятеро хлопців Іван, Михайло, Володимир, Олександр та Богдан (2 роки). Батько Федір працював на Устрицькій лісопильні майстром, а мати Катерина виховувала дітей. Сім'я мала свій будинок, сад та близько 1 га землі. Зі слів бабусі «батьки складали гроші, щоб купити ще більше землі, щоб кожній дитині можна було б дати клаттик. Хто мав свою землю на той час вважався багатою людиною. І за кілька місяців до операції батько купив нове поле. Також, батьки мали корову, домашню птицю» згадує цей період вона. Звістку про операцію з переселення сім'я зустріла з пересторогою. До останнього намагалася відкласти переїзд і виїжджала одна з останніх з рідного міста.

«Батько весь час розпитував куди переселяють, які умови проживання у переселенців. І дізнався, що можна просити переселення пов'язуючи його з професією та місцем праці. Діставши лист від Устрицького лісогосподарства почав пошуки лісогосподарств поблизу майбутнього кордону, щоб бути поблизу додому чи за першої кращої можливості повернутися» згадує цей період Іванна Гамілко. Батько поїхав на територію СРСР і першою територією, яку відвідав був Борислав, пізніше Верхнє Синьовидне. Борислав був ближчим до кордону, а на Сколівщині умови проживання були набагато кращі. Тож вибрали Верхнє Синьовидне, за спогадами природа тут також більше нагадувала рідну домівку.

В день переїзду під будинок підїхала вантажівка, призначена для двох сімей. Дозволили взяти тільки найнеобхідніше. Багато речей довелося залишити. «Найбільше батьки плакали за коровою, що залишилась там» згадує бабуся. Мабуть для родини, що мала стільки малих дітей це була годувальниця та важка втрата. Вантажівкою людей підвозили до Устрицького вокзалу, що зберігся до сьогодні. Там стояли цілі ешалони вантажних поїздів, людей разом з майном, що можна було взяти в руки завантажували туди. Так у вагоні вантажного поїзда бабуся прибула до Верхнього Синьовидного. «У поїзді стояв сильний плач та крик жінок і дітей, було темно» згадує бабуся.

На Сколівщині їх чекав будинок поділений на три сім'ї, де їхньою була лише одна кімната на 2 дорослих та 5 дітей. «Через рік померла мама, нам сказали, що запалення, але думаю, що через стрес перенесений переїздом» згадує Іванна Федорівна.

Варто відзначити, щодо особливостей цього переселення, пріорітетним для радянської влади було розселити родини, сім'ї, забезпечити, щоб зв'язки

обіралися, щоб не підтримувалися традиції. Так, родичі бабусі двоюрідні брати і сестри опинилися на Херсонщині, Одещині, Донеччині. Рідного брата Івана з дружиною переселили до Жидачева. Важким періодом у житті родини стало переселення, проте спогади про рідну домівку живуть до сьогодні. А ікони привезені з рідної землі стають справжнім скарбом для нащадків.

Для старшого покоління переселенців батьківщина залишилася в Польщі, саме туди часто організуються поїздки до рідних місць. Сприяють тому товариства переселенців на Заході України: «Бойківщина» з Івано-Франківська і «Устрики» з м.Миколаїв на Львівщині. Проводяться «Бойківські ватри», в яких щороку бере участь біля 500 переселенців.

Література

1. Алфьоров М. Наслідки другого розміну районів між Польщею та УРСР в 1951 р. / <http://www.bojky.wordpress.com>
2. Воротнюк Г. Примусово переселені вимагають відповідних пільг та соціальних гарантій // Голос України. 2003. 25 червня. С.4
3. Документы и материалы по истории советско-польских отношений. Т.9. Январь 1946 декабрь 1949 гг. М.: 1976. 345с.
4. Документы и материалы по истории советско-польских отношений. Т.10. Январь 1950 декабрь 1955 гг. М.: 1980.478 с.
5. Известия. 1951. 22 мая.
6. Іваник М. Депортації з Закароння після акції «Вісла» / http://www.homin.ca/news_view.php?category=history&news=1435&lang=ua.
7. Кляшторна Н. «Запорожець не машина, виселенець – не людина» // Політика і культура. 2001. 20-26 листопада. С.4-6
8. Кляшторна Н. Бойківське коріння / <http://www.bojky.wordpress.com>
9. Ковальова А.Ю. Депортація населення із Західної України на Херсонщину / <http://www.kherson.ucoz.ru/publ/2-1-0-21-63k>
10. Козловський І.С. Встановлення українсько-польського кордону. 1941–1945. Львів:, 1998. 238 с.
11. Нагайко Т.Ю. Повсякденне життя сільського населення у 1941– 1945 рр. / Автореф. дис. ...канд. іст. наук: 07.00.01. – Переяслав-Хмельницький: 2009.
12. Петречко Д. Операція-51 / <http://www.bojky.wordpress.com>;
13. Пронь Т. Радянсько-польський обмін ділянками територій 1951 р. у переказах бойків степу України// <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71094/21-Pron.pdf?sequence=1>
14. Ребкало В.А., Обушний М.І., Майборода О.М. Етнонаціональні процеси в сучасній Україні: Досвід, проблеми, перспективи. К.: 1996. 256с.
15. Роговська А., Стемпель С. Польсько-український кордон в останні пів століття // Україна – Польща. Діалог над кордоном. Незалежний культурологічний часопис «Ї», 1997. – № 11.
16. Самборська О. Бойки / <http://www.bojky.wordpress.com>
18. Українська РСР на міжнародній арені. Зб. докум. і матеріалів. 1944–1961 рр. К.: 1963.С.183
19. Фляк В. О переселенцах из Польши // Южная правда. 2004.17 июня.
20. Ясіна Ю. Бойківські трембіти звучать на Одещині / <http://izvestiya.odessa.gov.ua/index.php?go=Newspaper&in=view&id=11491>